

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ильясов И.И. Структура процесса учения. – М.: Высшая школа, 1986. – 190с.
2. Козловська І.М. Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійно-технічної школи (дидактичні основи). – Львів: Світ, 1999. – 302 с.
3. Конаржевский Ю.А. Система. Урок. Анализ. – Псков: ПОИПКРО, 1996. – 440с.
4. Мелецінек А. Інженерна педагогіка /Перекл. С.Ф. Артюх. – Клагенфурт, Австрія: Університет Клагенфурт, 1977. – 240 с.
5. Пикельная В.С. Теоретические основы управления. Школоведческий аспект. – М.: Высшая школа, 1990. – 175 с.
6. Стрельников В.Ю. Теоретичні засади проектування професійно-орієнтованої системи (підготовка бакалаврів економіки). Монографія. – Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2005. – 329 с.
7. Тестов В.А. Фундаментальность образования: современные подходы // Педагогика. – №4. – 2006. – С.3-9.

УДК 378:001.891

Л.З. Тархан

ЗМІСТ І СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНЖЕНЕРА-ПЕДАГОГА

У статті розглядаються поняття “професійна компетентність інженера-педагога” і “дидактична компетентність”. Проведений контекстуальний аналіз поняття “професійна компетентність” і визначено змістовне наповнення і критерії оцінки конкретних компетентностей – сукупних складових професійної компетентності майбутнього інженера-педагога.

A concept “professional competence of engineer-teacher” and “didactic competence is examined in the article”. The contextual analysis of concept “professional competence” is conducted and the rich in content filling and criteria of estimation of concrete competences is certain – the combined constituents of professional competence of future engineer-teacher.

Сьогодні при підготовці викладацьких кадрів для навчальних закладів професійно-технічної освіти основні зусилля спрямовують не тільки на засвоєння певного об'єму знань і умінь, необхідних для виховання і навчання майбутніх фахівців, але і на формування вільної і відповідальної особистості, яка володіє загальною культурою, світоглядним кругозором, етичною свідомістю і поєднує цивільну відповідальність. Всі ці вимоги накладають певні вимоги на рівень компетентності викладача, інженера-педагога. Особистість може бути сформована тільки особистістю; професіоналізм у процесі навчання може забезпечити тільки педагог-професіонал. Тому до системотвірних чинників ми відносимо професійну компетентність викладацьких кадрів, включаючи сюди професійно-педагогічне мислення, продуктивно-творчий тип діяльності, соціальні кваліфікації, проектно-діяльнісну позицію, професійно важливі особистісні якості. Дієвість всякої системи визначається за її здатністю створювати інтегральний ефект. У професійній освіті наочним виразом даного інтегрального ефекту виступає *особистість професіонала*, а в інженерно-педагогічному – *особистість інженера-педагога*, професійна компетентність якого є одним із основних виразів характеристики особи. Це і є той корисний результат, до якого прагне система інженерно-педагогічної освіти.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про відсутність єдності у визначенні поняття “професійна компетентність викладача” або “педагогічна компетентність”. Часто суть цих понять підміняються близькими категоріями “готовність”, “відповідальність”, “професіоналізм”, “майстерність”. Різноманітність існуючих думок з приводу суті і змісту поняття “професійна компетентність педагога” обумовлює і відмінності у визначенні його структури.

У даний час в педагогіці, психології, соціології освіти розвернулися пошуки, направлені на дослідження професійної компетентності педагога. У роботах Н.У. Кузьміної, В.О. Сластьоніна, А.Л. Бусигіної розглядаються шляхи формування і підвищення професійної компетентності педагога, визначені професійно значущі якості особи і психологічні аспекти його діяльності (О.Н. Леонтьєв, О.М. Матюшкин, Е.С. Романова, С.Л. Рубінштейн).

Проте проблема формування професійної компетентності викладача професійно-технічної школи сьогодні відноситься до невирішених як в педагогічній науці, так і на практиці. Не визначено однозначно саме поняття “професійна компетентність”, його зміст, суть і структуру, не розроблена система критеріїв ефективності процесу і досягнення професійної компетентності викладача – інженера-педагога.

Мета даної роботи полягає в спробі обкреслити професійну компетентність інженера-педагога і її зміст.

Поняття “професійна компетентність” перетинається з психологічними, соціологічними, педагогічними поняттями і категоріями, які позначають можливості людини, що займається викладацькою діяльністю. Вона, на нашу думку, виражає особисті можливості викладача, які дозволяють йому самостійно і достатньо ефективно вирішувати педагогічні задачі, що формулюються ним самим або адміністрацією освітньої установи. Для здійснення даної діяльності педагогові необхідно знати педагогічну теорію, уміти і бути готовим застосовувати її на практиці.

Компетентність педагога автори енциклопедії професійної освіти оцінюють як рівень знання і розуміння того, чому він має намір навчити інших; міра володіння технологією викладання; уміння добиватися одночасного виконання завдань, пов'язаних з навчанням, вихованням і розвитком учнів [5: 214].

У дослідженні Т.В. Добудько професійна компетентність педагога трактується як єдність теоретичної і практичної готовності до виконання педагогічної діяльності [1].

І.Н. Трофімова професійну компетентність розглядає як сукупність психологічних якостей особистості, яка визначає ефективність виконання нею певної діяльності [4].

Джерела інформації, присвячені даній проблемі, показують, що можна виділити декілька структурних елементів поняття “професійна компетентність”.

Так, В.О. Сластьонін [3: 42] пропонує чотирьохкомпонентну структуру педагогічних умінь, де кожна група умінь в даній структурі припускає певні дії педагога: переводити зміст об'єктивного процесу виховання в конкретні педагогічні завдання; побудувати і привести в рух логічно завершену педагогічну систему; виділяти і встановлювати взаємозв'язки між компонентами і чинниками виховання, приводити їх в дію; облік і оцінка результатів педагогічної діяльності.

В.О. Міжеріков і М.Н. Ермоленко визначають професійну компетентність педагога у вигляді системи (або переліку) умінь, розділивши їх на два блоки: теоретичний і практичний. Теоретичний блок складається з аналітичних, прогностичних, проектних, рефлексій умінь; практичний блок включає організаторські і комунікативні.

А.Л. Бусигіна пропонує структуру професійної компетентності викладача, що складається з концептуального блоку (є індивідуальним для кожного викладача залежно від конкретної освітньої області, в якій він викладає), – знання “своєї” дисципліни, знання концепцій суміжних дисциплін, дисциплін еколого-соціально-економічного блоку; інваріантній частині – психолого-педагогічна компетентність викладача; основоположним блоком – техніка оптимального педагогічного спілкування (вербальне і невербальне спілкування); якості особи, що містять три інтегральні блоки “людських характеристик”: природжені здібності, соціальний інтелект, авторитет викладача.

Маючи на увазі, що існують багатоваріантні визначення суті понять “компетенція” і “компетентність” і, приймаючи їх за стабільні поняття, зупинимося докладніше на понятті “професійна компетентність” та зафіксуємо найбільш істотні з них з погляду наукового інтересу в інженерно-педагогічній галузі освіти. Поняття “компетентність” зв'язується перш

за все з певною областю діяльності. І якщо мова йдеться про професіонала, то виникає уявлення про працівника, який робить свою справу компетентно.

Для виявлення ж суті понятті “професійна компетентність” нами був проведений їх контекстуальний аналіз за різними джерелами: словникам, енциклопедіям, науковим дослідженням, навчальним і навчально-методичним посібникам (див. таблицю 1).

На основі виконаного аналізу нами виділені наступні якості фахівця, що характеризують його професійну компетентність: володіння на високому рівні професійною діяльністю в певній області; здатність проектувати свій подальший професійний розвиток; здатність нести професійну відповідальність за результати своєї праці; здатність здійснювати культуровідповідні дії.

Таблиця 1.

Визначення “професійна компетентність”

Джерело	Визначення
1	2
Бичева И.Б. Развитие профессиональной компетентности педагогических кадров дошкольных образовательных учреждений. Дис. ... к. пед. н. – Н. Новгород, 2003. – С. 13.	Процес розвитку індивідуальної своєрідності суб'єкта професійної діяльності забезпечує формування індивідуальних способів самоствердження в професійному середовищі.
Варданян Ю.В., Савинова Т.В., Яшкова А.Н. Развитие студента как субъекта овладения профессиональной компетентностью. – С.-Пб., 2003. – С. 7.	Рівень сформованості у фахівця системи психічних властивостей і станів, в яких виражається єдність його теоретичної і практичної готовності до здійснення професійної діяльності і здатності (уміння і можливості) проводити необхідні для цієї дії.
Введенский В.Н. Моделирование профессиональной компетентности педагога // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 51.	Сукупність знань і умінь, що визначають результативність праці; об'єм навиків виконання завдання; комбінація особових якостей і властивостей; комплекс знань і професійно значущих особових якостей; вектор професіоналізації; єдність теоретичної і практичної готовності до праці; здатність здійснювати складні культуровідповідні види дій.
Зеер Э.Ф., Веденников В.А. и др. Психолого-педагогическое обеспечение подготовки ремесленников-предпринимателей. – Екатеринбург, 2002. – С. 33.	Сукупність професійних знань, а також володіння способами виконання діяльності.
Креденець Н.Д. Концептуальні підходи до формування професійної компетентності фахівців легкої промисловості. – Дидактика професійної школи: Зб. наук. праць: ХНУ, 2004. – С. 139.	Реальна, фактична сукупність знань, умінь та властивостей працівника, набута ним як в процесі навчання, так і практичної діяльності, тобто це те, що людина фактично знає і вміє. Причому свої уміння та знання він здатен пристосувати до реального виробничого середовища залежно від тих змін, що відбуваються у ньому і в межах своєї компетенції.
Кузьмина Н.В. Акмеологическая теория повышения качества подготовки специалистов образования. – М., 2001. – С. 26.	Здатність педагога перетворювати спеціальність, носієм якої він є, у засіб формування особи учня з урахуванням обмежень і розпоряджень, що накладаються на навчально-виховний процес вимогами педагогічної норми.

1	2
Ларионова Г.А. Компетенции в профессиональной подготовке студентов вуза: Монография. – Челябинск, 2004. – С. 15.	Системне поняття, яке визначає об'єм компетенції, круг повноважень в сфері діяльності. У вузчому розумінні – круг питань, в яких суб'єкт володіє пізнаннями, досвідом, сукупність яких відображає статус і кваліфікацію, а також якісь особові, індивідуальні особливості (здібності), що забезпечують можливість реалізації визначеної діяльності.
Манушин Э.А. Проблемы последипломного образования // Педагогика. – 1996. – № 1. – С. 42.	Кваліфікація, а також широкий кругозір, зацікавленість і правомірність у виконанні ухвалених рішень.
Маркова А.К. Психология профессионализма. – М, 1999. – С. 48.	Професійна компетентність: спеціальна (володіння професійною діяльністю, володіння здатністю проектувати свій подальший професійний розвиток) і соціальна (володіння спільною професійною діяльністю, володіння соціальною відповідальністю за результати своєї професійної праці).
Романов С.П. Развитие профессиональной компетентности руководителей водохозяйственных служб Дис. к. пед. н. – Н. Новгород, 2002. – С. 11.	Інтеграційний багатофакторний стан людини, що забезпечує якість професійної діяльності і козволюційну взаємодію зі світом.
Смятских А.Л., Туркина Т.М. Формирование профессиональной компетентности студентов педколледжа. – М.: Издательский центр НОУ ИСОМ, 2003. – С. 10.	Характеристика теоретичної і практичної підготовленості фахівця до здійснення педагогічної діяльності, представлена сукупністю загально-педагогічної, спеціальної, технологічної, комунікативної і рефлексії компетенції, що виражається в здатності самостійно, відповідально, ефективно виконувати певні трудові функції.
Хоружа Л.Л. Етична компетентність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика: Монографія. –К.: Преса України, 2003.–С.18.	Сукупність теоретичних знань, практичних умінь, досвіду, особистісних якостей вчителя, діалектичний перебіг яких забезпечує ефективність та результативність педагогічної дії.

Змістовне наповнення поняття “професійна компетентність інженера-педагога” залежить від багатьох чинників: розвитку педагогіки і суміжних з нею наук, стану культури в суспільстві, техніко-технологічного і економічного зростання виробництва і т.ін.

Професійна компетентність не обмежується вузько професійними рамками: вона пов'язана з дозволом соціальних, культурологічних, психологічних, виробничих питань і проблем. Звідси можна укласти, що *професійна компетентність інженера-педагога – це якісна характеристика ступеня оволодіння педагогом професійною діяльністю, обумовлена глибоким знанням властивостей перетворюваних предметів праці, вільним володінням засобами виробництва і навчання, здатність здійснювати складні культуровідповідні види дій.*

Уточнення змісту окремих компонентів професійної компетентності інженера-педагога – компетенції – здійснюється, виходячи з відповідної моделі фахівця, яка будується на основі аналізу його професійних обов'язків.

Компетентність – це якість, яка вимагає як певного типу мислення (дослідження, рефлексії, критичного, творчого), так і певних здібностей. Разом з тим наочна область прикладання додає компетентності специфічність і конкретність. З цієї точки зору виділяються різні типи і види компетентності.

Відповідно до концептуально значущих сфер компетенції інженера-педагога, аналізуючи теоретичні та експериментальні дослідження, можна стверджувати, що з позицій

методологічних основ модель професійно-педагогічної компетентності інженера-педагога може складатися з конкретніших компетентностей: психолого-соціально-педагогічною, дидактичною, науково-дослідної, спеціальною, методичною, інформаційною, управлінською, загальнокультурною, самовдосконалення і ін. При цьому компетентність в сукупності представлених складових, не обмежує можливості особового, інтелектуального і соціального розвитку людини, а робить лише визначенішими цілі і відповідальність формальної освіти за його розвиток.

Визначаючи професійну компетентність майбутніх інженерів-педагогів як загальну здатність і готовність мобілізувати в професійній діяльності власні знання, уміння, узагальнені способи виконання дій, придбані в процесі навчання, ми пропонуємо їх змістовне наповнення і критерії оцінки (табл. 2).

Основним компонентом змістовного наповнення поняття “професійна компетентність” інженера-педагога є дидактична компетентність.

Таблиця 2.

Зміст компетентностей інженера-педагога

Показник якості освіти	Зміст показника	Критерії оцінки показника
1	2	3
Психолого-соціально-педагогічна компетентність	Володіння знаннями і уміннями в області педагогіки, соціології і психології, володіння методами педагогічної діагностики, здатність розуміти індивідуальні особливості учнів, уміння зацікавити навчанням. Уміння будувати взаємини з учнями, керівництвом, колегами, міжособистісні відношення в навчальній групі і розуміння індивідуальних психологічних особливостей і емоційних становищ.	Вивчати і перетворювати педагогічну ситуацію, налагоджувати міжпредметні зв'язки, проектувати і формувати у тих, хто навчається, рівні діяльності, підтримувати рівне відношення до тих, хто навчається, здійснювати творчий пошук. Володіння педагогічною вимогливістю, тактом. Створювати умови психологічної безпеки, уміти протистояти невпевненості і невизначеності, проявляти емоційну стійкість в соціально-професійній напруженості.
Дидактична компетентність	Володіння постановкою цілей і завдань навчання, загальнопедагогічними принципами вибору змісту освіти майбутнього громадянина і професіонала, знання дидактичних методів, способів, уміння не тільки передати певну суму інтеграційних знань за формами організації і засобам навчання, але і забезпечити надійне їх розуміння і засвоєння.	Доступно передавати навчальний матеріал, реконструювати, адаптувати його, оновлювати навчальний предмет, викликати інтерес до нього, розвивати стійкий інтерес до спеціальності, порушувати активну самостійну думку, направляти в потрібну сторону пізнавальну активність тих, хто навчається. Використовувати професійну термінологію, пояснювати навчально-виробничий матеріал, демонструвати технічні об'єкти і прийоми роботи.

1	2	3
Спеціальна компетентність	Володіння глибокими знаннями, високою кваліфікацією і досвідом інженерної діяльності в області спеціальної дисципліни (галузі виробництва).	Раціоналізувати окремі виробничі процеси. Гнучко перебудовуватися в нових ситуаціях. Забезпечувати якість виконуваної роботи. Визначати параметри робочих процесів і оцінювати їх. Оцінювати результати роботи з економічної і екологічної точок зору. Використовувати професійну термінологію. Дотримувати техніку безпеки. Уміти використовувати нові виробничі технології.
Методична компетентність	Володіння різними методами навчання, уміння застосовувати їх для засвоєння знань і умінь в процесі навчання, знання психологічних механізмів засвоєння учнями професійних знань і умінь.	Застосовувати різні прийоми учення. Уміти користуватися обчислювальними і моделюючими приладами. Вибирати відповідні методи рішення проблеми. Знаходити і оцінювати альтернативні рішення проблеми.
Інформаційна компетентність	Володіння сучасними інформаційними технологіями, уміння працювати зі всіма видами інформації, розуміння їх сили і слабкості, сфери застосування, вироблення критичного відношення до отриманої інформації.	Уміти використовувати нові інформаційні технології. Застосовувати їх для вирішення різних завдань. Знаходити джерела інформації, самостійно оброблювати, обмінюватися, структурувати, інтерпретувати. Правильно поводитися з аудіовізуальною технікою.
Управлінська компетентність	Володіння методами, прийомами управління власною діяльністю і тих, хто навчається, вибирання оптимальних засобів педагогічного впливу і взаємодії.	Визначати цілі і порядок роботи, узагальнювати результати. Виявляти помилки, використовувати отримані раніше результати. Формувати професійну спрямованість тих, хто навчається.
Науково-дослідна компетентність	Володіння науковими методами вивчення педагогічних явищ, фактів для вироблення нових знань про закономірності, структуру і зміст, технології навчання і виховання.	Бачення проблеми, пошук способів рішення. Системність мислення. Схильність до моделювання, проектування, прогнозування, створення власних варіантів рішення навчальних і професійних задач.

1	2	3
Загальнокультурна компетентність	Володіння методами, прийомами взаємодії з оточуючими. Знання особливостей національної і загальнолюдської культури, духовно-етичних основ життя людини і людства, окремих народів, культурологічних основ сімейних, соціальних, суспільних явищ і традиції, їх впливу на світ.	Сприяти співпраці з людьми інших культур, мов, релігій, толерантність, гуманність, етична культура, патріотизм, достоїнства, шляхи і способи використання вільного часу, що культурно і духовно збагачують особистість, знання досвіду поколінь, культурної спадщини, видатних особистостей у сфері науки і культури.
Комунікативна	Володіння знаннями в області комунікації, необхідними мовами, культурою мови, аргументацією, культурою вербальної і невербальної взаємодії, доцільне використання понятійно-категоріального апарату.	Уміння встановлювати ділові контакти, взаємодіяти у спільній діяльності. Уміння супереживати, відчувати іншого, ініціювати сприятливий психологічний клімат, проявляти ініціативу, дотримання мовної дисципліни, психолого-педагогічного етикету.
Рефлексія (компетентностне самовдосконалення)	Здатність безперервно удосконалювати свій професіоналізм, розвиватися в особистому і суспільному житті, володіння комплексом умінь аналізу і способами саморозвитку.	Бачити сильні і слабкі сторони своєї праці, саморозвиватися, діяти в обстановці публічного виступу, стимулювати готовність до безперервного самонавчання. Формувати особисті якості, культуру мислення і поведінки.

Поняття “дидактична компетентність” за змістовним наповненням складається з двох понять “дидактика” і “компетентність”. Існують різні погляди суті цих понять окремо, але практично нами не виявлено змістовного наповнення комплексного поняття “дидактична компетентність”. Вивчення проблеми дидактичної компетентності передбачає позначення базових понять, які є передмовою наукового обґрунтування об’єкту дослідження. Відзначимо, що серед провідних педагогічних категорій, передбачених Концепцією принципів демократизації і реформування освіти в Україні [2] поняття “дидактична компетентність” не визначені.

Нами в дослідженні проведений дефініційний аналіз кожного поняття окремо: “дидактика” і “компетентність”, для того, щоб він став основою визначення поняття “дидактична компетентність”. Проаналізувавши різні підходи до інтеграції понять, їх сучасну інтерпретацію і виходячи з того, що під компетентністю розуміється в педагогічній науці інтеграційна якість (характеристика) особистості, що визначає круг її повноважень і функцій у сфері тієї або іншої діяльності і що дидактика, – (від грецького *didaktikos* – повчальний) частина педагогіки, розробляюча теорію освіти і навчання (цілі, зміст, закономірності і принципи навчання), а також виховання в процесі навчання ми прийшли до наступного висновку. **Дидактична компетентність – це інтеграційна якість (характеристика) особистості (інженера-педагога), яка визначає круг його повноважень і функцій у сфері освітньої діяльності: що розкриває закономірності засвоєння знань, умінь і навиків та формування переконань і досвіду, визначає об’єм і структуру змісту освіти, удосконалює методи і організаційні форми навчання, виховує сучасну людину через дію навчального процесу на того, хто навчається.**

Таким чином, характеристика базових і похідних понять дослідження сприяє глибокому науковому осмисленню поняття “дидактична компетентність”, яке на рівні свого змісту є складеною або результатом розвитку приведених вище характеристик.

Продовження дослідження передбачає розробку моделі підготовки майбутнього інженера-педагога, що передбачає вичленення всіх елементів діяльності, що становлять, визначення значущості цих складових для системи професійно-технічного навчання і встановлення взаємозв'язків між ними.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Добудько Т.В. Формирование профессиональной компетентности учителя информатики в условиях информатизации образования: Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02. – Самара, 1999. – 349 с.
2. Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні. – К., 1997. – 150 с.
3. Педагогика: Учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений / В.А. Сластёнин, И.Ф. Исаев, А.И. Мищенко, Е.Н. Шиянов. – 3-е изд. – М.: Школа-Пресс, 2000. – 512 с.
4. Трофимова И.Н. Компетентность с точки зрения синергетического подхода // Развитие и оценка компетентности: Матер. конференции. – М., 1996. – С. 54-56.
5. Энциклопедия профессионального образования: В 3-х т. / Под ред. С.Я. Батышева. – М.: АПО, 1999.

УДК 378.147

О.А. Телещак

ВИХІДНЕ ТЕСТУВАННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті аналізуються умови впровадження вихідного тестування з безпеки життєдіяльності при використанні кредитно-модульної технології навчання. Розглядаються функції та цілі вихідного тестування, враховуючи особливості навчальної дисципліни.

The conditions of the introduction of final testing in teaching “Vital Safety” on the basis of credit-module technology are analyzed. The article reveals the functions and objectives of final testing taking into account the peculiarities of the subject.

Актуальність проблеми. Розвиток освіти України в ХХІ столітті, який визначається Національною доктриною розвитку освіти, законом “Про освіту” і законом “Про вищу освіту” вимагає від працівників вищої школи впровадження в навчальний процес засобів діагностики, які б сприяли більш об’єктивному оцінюванню знань, умінь та навичок студентів. Приєднання України до Болонського процесу вимагає від працівників вищої школи переходу до кредитно-модульної технології навчання, яка передбачає широке впровадження тестування студентів [3], що дозволяє адекватно оцінювати їх вміння та знання. Ці питання розглянуті А.Т.Кузьмінським, В.М.Заплатинським, О.І.Запорожець, Є.Г.Гребенюк.

Метою статті є аналіз умов впровадження вихідного тестування з безпеки життєдіяльності, що дає своєчасну інформацію про засвоєння навчального матеріалу, яка може бути використана викладачем для корекції, оптимізації та удосконалення навчального процесу.

Сьогодні метод тестування знаходить все більше поширення у вищій школі, як один із методів контролю знань студентів. Це зумовлено більшою об’єктивністю оцінювання навчальних досягнень в порівнянні з усним опитуванням, а також дозволяє широко досягнути їх якісну сторону.